

ARHITEKTURA KAO KULTURA

DARJA RADOVIĆ

Kao i mnogi mlađi arhitekti kod nas i Vesna Mikić i Sanja Filep nastupaju u tandemu. Od 1987. godine do danas sudjelovale su na desetak javnih natječaja i dva puta osvojile prvu nagradu: za urbanističko-arhitektonsko idejno rješenje stambenih objekata sa podcentrom na lokaciji Pantovčak-Zelengaj u rezidencijalnoj četvrti Zagreba (1987.) te za stambene zgrade na Kajzerici u južnom novom dijelu grada (1989.). Iako su se u dosadašnjim projektima bavile raznorodnim arhitektonskim temama, stjecajem okolnosti, većina se njih odnosila na stambenu arhitekturu. No, u trenutku kada svakodnevno niču anonimne nove ugradnje u povijesnim nizovima jezgre Zagreba, kada se stambene zgrade "zabunom" grade uz velike izlazne gradske prometnice i petlje, kada novih barem pola milijuna ljudi nema stana a autori arhitektonskih izložbi istovremeno podcrtavaju kako u njihovom izboru nema kolektivnog stanovanja, ohrabruje mišljenje ovih arhitektica da je veliko moralno zadovoljstvo i izazov osmisliti kvalitetan i humani prostor u ograničenim i skromnim uvjetima. Svjesne činjenice da je arhitektura disciplina koja reflektira čitav svijet; organizam koji izrasta u određenom kontekstu vremena i ambijenta, memorije, kulturne podloge i socijalno-ekonomskih prilika, nastoje projektirati racionalno i izvući maksimum. Ne zanima ih realizacija fikcija, već arhitektura koja će proizići iz funkcije mjesta i postići ravnotežu između programatskih i teoretskih težnji. Slijedeći Heideggerovo da "stanovati znači kao smrtnik biti na zemlji" Sanja Filep i Vesna Mikić nastoje kuću učiniti školjkom čovjeku, mjestom s kojeg svakodnevno polazi i vraća se iz svijeta. Zanima ih onaj dio stanovanja u kojem ima prostora, a forma pritom mora biti opravdana; bilo funkcionalno, bilo psihološki. To mora biti forma koja smiruje, a ne iritira.

Njihovi projekti to i pokazuju.

Zelengaj

Na donedavno neizgrađenom strmom spoju privlačnih podsljemenskih obronaka PUP Pantovčak-Zelengaj je predvidio nisku kolektivnu izgradnju, ostavljajući središnji najniži dio udoline slobodnim za parkovnu, pješačku i rekreativnu namjenu te smještajući opskrbeni centar uz ulicu Pantovčak na sjevernom dijelu zahvata. Radi se o posebno kvalitetnoj lokaciji sjevernog dijela grada, duboko određenoj u memoriji grada kao tradicionalno ljetnikovačko-elitnoj stambenoj zoni s mnogostруким vizurama i bogatim zelenim fondom. Polazna ideja u rješavanju

naselja bila je zasebno oblikovno i funkcionalno rješavanje pojedinih objekata te cjelovitost ostvarena integrirajućim elementima kao što su: snažne zelene horizontale terasastih travnatih vrtova i pergola sa kamenim zidovima obraslim bršljanom, rampe i stepenice koje međusobno spajaju terase ali i svaku parcelu sa srednjom sabirnom šetnicom parka u dolini, portali kuća naglašeni raznovrsnim obješenim rešetkama. Terasasto oblikovani tereni prilagodili su se mekoj konfiguraciji udoline i njezinu središnjem toku. Projekt čuva karakteristike tla i mjerilo izgradnje, a strah od falsificiranja zone povlaštenog stanovanja uspješno je riješen gradnjom različitih kuća na sedamnaest parcela, kojima su natječajem zadani prizemlje, kat, mansarda i suterenska etaža.

Ideja vodilja bio je kontinuitet, kako u procesu razvoja zagrebačke škole arhitekture, tako i u tradiciji izgradnje sjevernog područja grada.

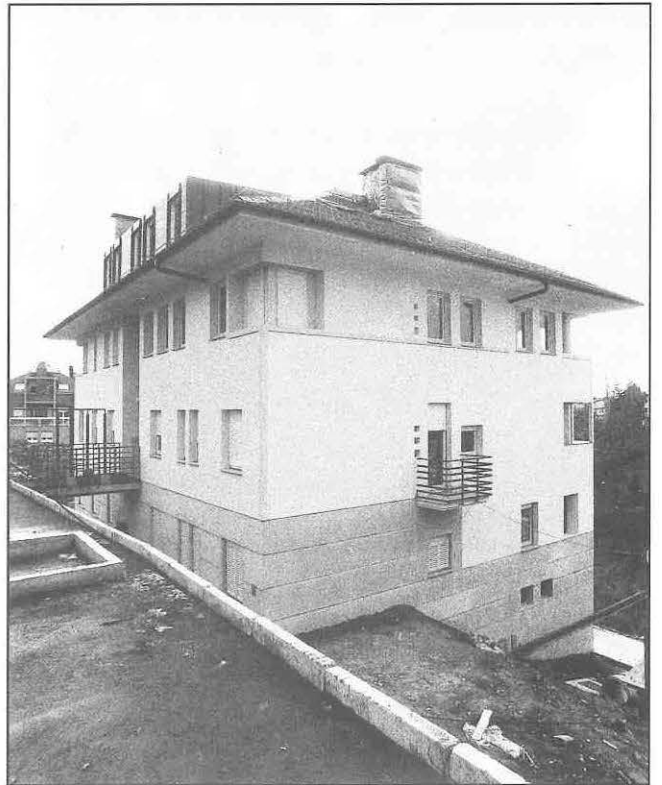
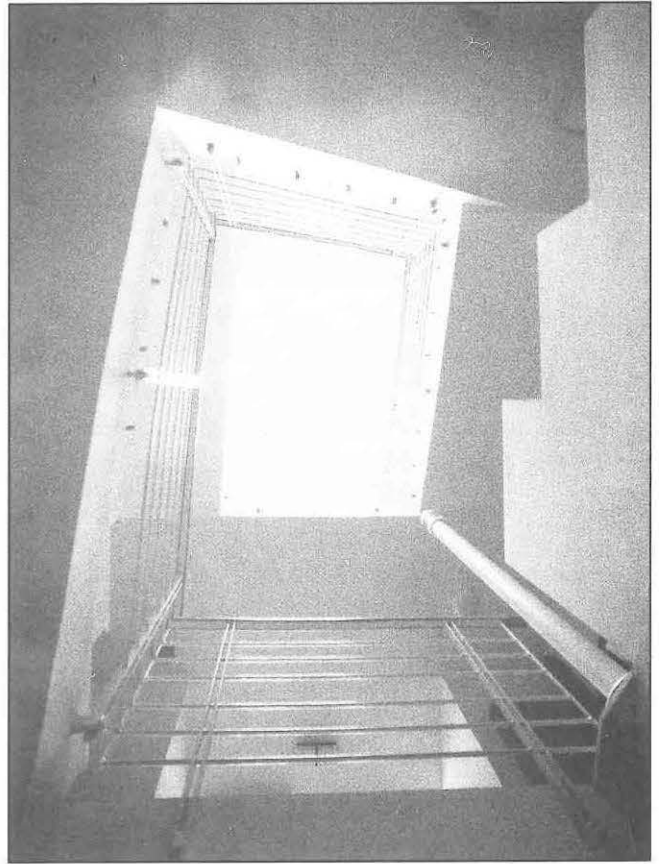
Među dosad izgrađenim pojedinačnim stambenim kućama više autora, čistoćom proporcije, logičnošću i harmonijom izdvaja se ona u Ulici Zelengaj autorica Filep i Mikić. Urbana vila, koja svojom elegancijom zaslužuje taj naziv, bijeli je kubus naglašene strehe i plitkog četverostrešnog krova (kojemu je investitor, nažalost, beskompromisno prikrpao krovne kućice). Ovaj projekt vile razvija temu ulazne altane te portika prema vrtu, a njezin kat neodoljivo podsjeća na varijaciju završnog kata Kovačićeve kuće Frank. Finim zelenim detaljima označen ulaz – i nadalje – bijelo, svijetlo trokrako stubište, osvijetljeno bočno ali i s krova, s originalnim arhitektonskim detaljima i rukohvatom od prirodnog drva – vode do po dva stana na svakoj etaži i jednog u potkrovlju. Kako "kućni" prostor, poput odjeće, govori o svom stanaru, arhitektice drže da interijere u stanu trebaju uređivati sami stanari. Moguća je samo pomoć, ali ne i nametanje arhitekta.

Kajzerica

Kao što su ideje "produžene Draškovićeve", "produžene Runjaninove" ili pak "produženog Zrinjevca" ostale samo hipoteze iz zračne perspektive za preskakanje željezničke pruge u središtu grada, tako je i prebacivanje kvalitetnijeg gradskog života preko Save, desetljeća nakon kapitulacije urbanizma "ničije zemlje", i dalje tek pretpostavka. Tretiranje kolektivnog stanovanja kao minornog i nedovoljno elitnog

SANJA FILEP & VESNA MIKIĆ:
Urbana vila na Zelengaju, Zagreb, 1992.

arhitektonskog zadatka dokazuje i činjenica da se stanovanjem južno od Save, osim možda u početku, nisu bavili, a niti su bili pozivani da se bave, istaknutiji arhitekti.

Promatrana sa šireg urbanog aspekta Kajzerica se nalazi u zapadnom dijelu južnosavskog Zagreba; između Savskog mosta i kompleksa Velesajma, Hipodroma i rekreativne zone južnog Zagreba. Današnja Kajzerica nema pravih veza s okolnim dijelom grada te i dalje ima sve karakteristike predgrađa. Svojom projektom Vesna Mikić i Sanja Filep htjele su pridonijeti ponajprije većem urbanitetu ovog dijela grada. Novim objektima i boljim prometnim vezama, sadašnje bi se predgrađe pretvorilo u sastavni dio grada, a zadano bi stambeno naselje dobilo specifični urbani karakter. GUP-om predloženim novim mostom preko Save, i dalje cestom iza Vjesnikovog nebodera koja bi se spajala sa Slavanskom avenijom, Kajzerica bi se povezala sa tipskim obiteljskim kućama Cvjetnog naselja Vlade Antolića, tako da bi ta dva naselja niske izgradnje bila urbano obogaćenje i kontrast okolnoj visokoj izgradnji. U morfološkom smislu arhitekture razvijaju teme karakteristične za gradnju uz Savu 30-ih godina. Dobrim primjerima drže Ulrichov veslački klub "Uskok" iz 1931. te spomenuto Antolićevo Cvjetno naselje iz 1940. godine, dakle, nisku gradnju, koja za razliku od kasnijih nebodera ne negira lagano spuštanje grada prema Savi međuratnog razdoblja.

Dobivena arhitektonska nagrada tandema Filep&Mikić odnosila se na idejno rješenje stambenih nizova, dvojnih i slobodnostojećih objekata, a u realizaciju ide stambeni niz od osam dvokatnih jedinica.

Prostornost kao primarna funkcija u ovom je slučaju vezana na konstrukciju, a to su upravo tvorbeni elementi kuće. Kompozicijom takvih strukturalnih jedinica oblikovani su volumeni čistih ploha i strogog geometrijskog karaktera. Iako podjednako uravnotežene, dvostrano orijentirane stambene jedinice nisu identične, a unutarnji se prostor formira pomoću pregradnih zidova, ovisno o potrebama i željama naručioaca.

European

Da su svjesne negativnosti naglog narastanja novih gradova prvenstveno zbog jednonamjenskog zoniranja, a da se dobro protumačenom memorijom grada može pridonijeti njegovoj obnovi, ove su arhitekture pokazale i radom za zagrebačku lokaciju međunarodnog natječaja European 2 1991. godine. Zona zahvata ponovo je uz Savu, a njihov projekt ima za cilj stvaranje nove slike grada na rijeci.

Snažni tok rijeke sa širokim pojasom inundacije i nasipom, kao elementima zaštite grada, postali su elementi novih urbanih i simboličnih

vrijednosti. Proširenjem vodene površine stvoren je riječni rukavac i sprud koji bi pješačkim mostom i mostom-kućom postao prošireni socijalni prostor grada. Takvom urbanom žarištu pridonosi i prošireni potez nasipa kao nosilac okupljanja i nove društvenosti.

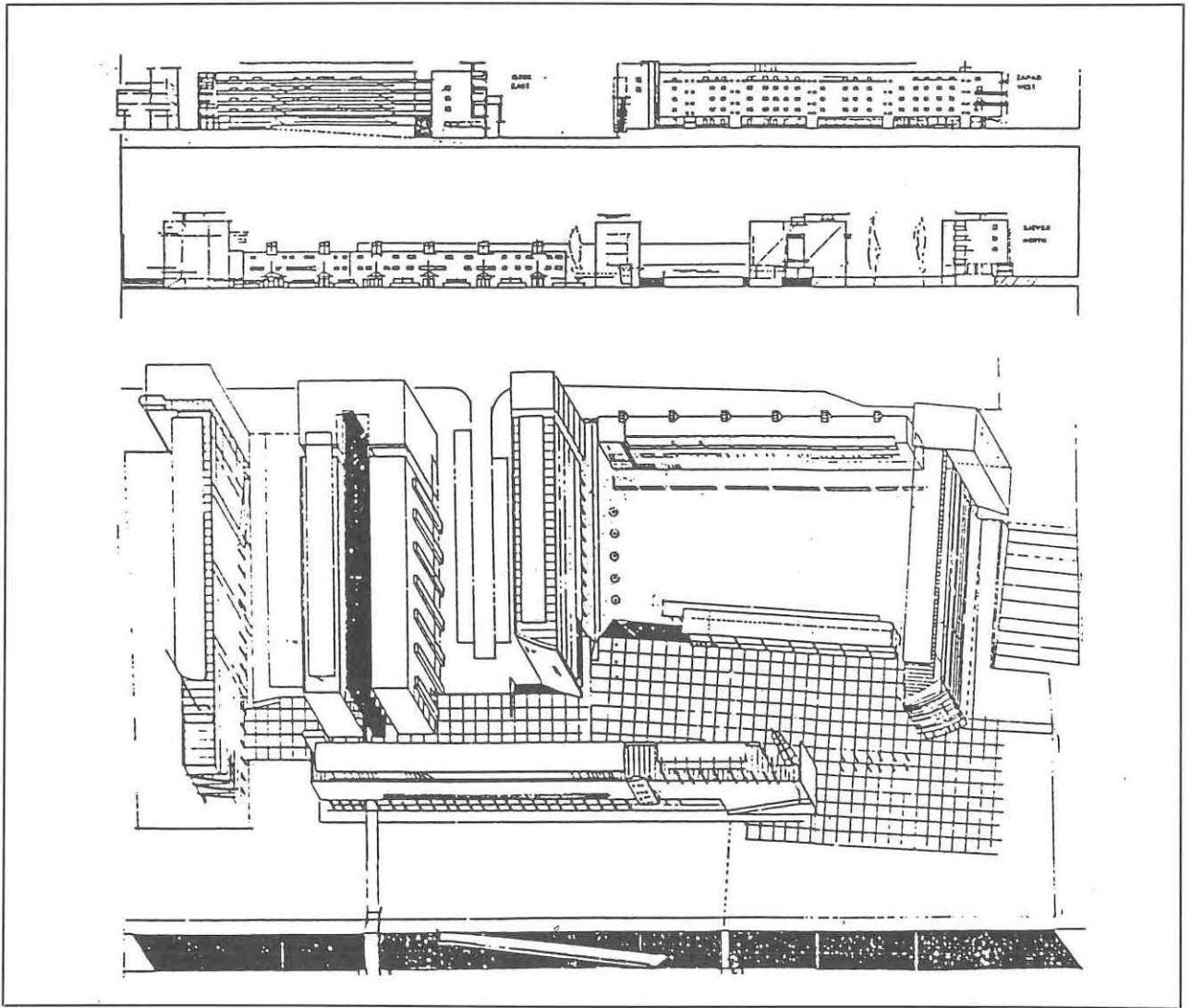
U kompozicijskom smislu naselje se sastoji od sedam objekata koji svojim međudnosom, između Save i Prisavlja, u širem kontekstu čine cjelinu. Rasporedom masa i oblikovanjem, naselje stvara dvojni karakter. Sa sjeverne strane snažne je gradske strukture, dok se prema jugu rahlo otvara prema Savi. Oblikovnim elementima galerija, lođa i pergola dobiven je dojam horizontalnosti i pokrenutosti. Postavom viših objekata u smjeru sjever-jug, čuva se glavna vizura prema Sljemenu i protočnost prema Savi. Objekti smještajem stvaraju osmišljene urbane prostore; ulice, trgove i zelene površine.

Kičmu naselja čine dva međusobno okomita objekta. Jedan, paralelan sa Savom, svojom horizontalnošću i dinamičnim sadržajem po vertikalni, nosilac je specifičnosti mjesta. Drugi objekt se u kompozicionom smislu sastoji iz dva krila galerijskih stanova, međusobno povezanih centralnim prostorom i zajedničkom terasom na zadnjoj etaži. U prizemlju istog objekta središnji prostor postaje unutarnja ulica sa čije se obje strane nižu trgovački sadržaji, a katovi su ispunjeni stanovanjem koje se jednostavno pretvara u poslovni prostor (atelier) ili kombinira s poslovnim prostorom (dva ulaza).

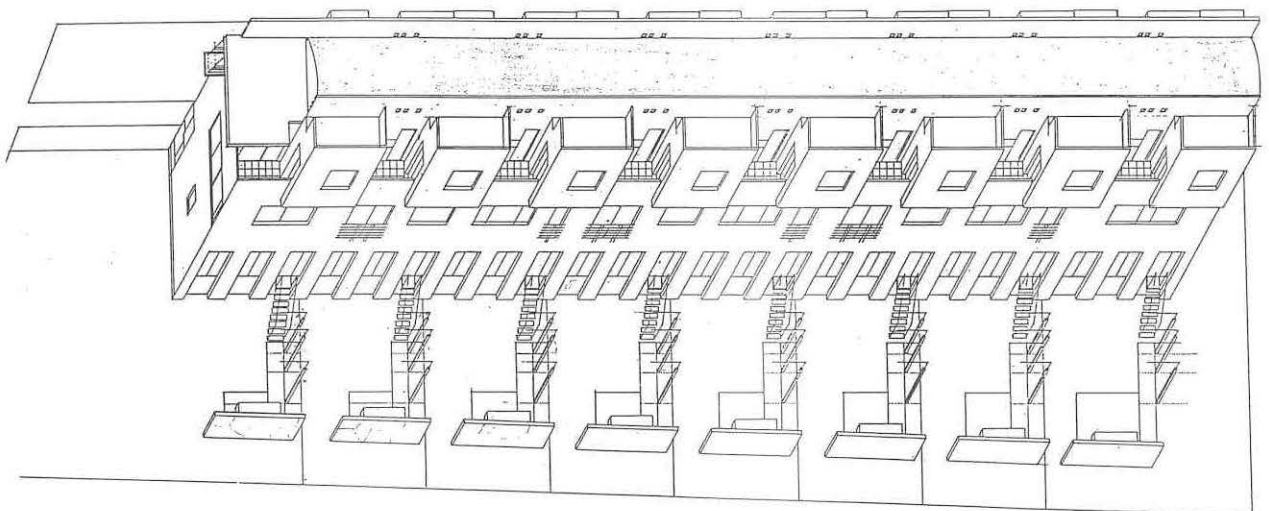
Petrinjska 9

Zadana interpolacija nalazi se između modernističkog Kaulzarić-Gomboševa objekta i Freudenreichove uglovnice Izraelitske bogoštovne općine u Petrinjskoj 7. Rješenje Sanje Filep i Vesne Mikić sastoji se iz uličnog i dvorišnog volumena, koji su spojeni komunikacijskom vertikalom. U uličnom volumenu u prizemlju su smješteni prodajno-uslužni sadržaji, a na dva prva kata nalazi se poslovni prostor. Dva su kata, osim glavnim, povezani i sporednim stubištem, te multifunkcionalnom dvoranom koja se nalazi u međukatu. Konstruktivni sistem omogućuje maksimalnu funkcionalnu fleksibilnost prostora. Treći, četvrti i peti kat, kao i čitav dvorišni volumen - stambeni je prostor. Na svakoj etaži nalaze se po tri stana, s mogućnošću spajanja dva stana u jednu cjelinu u uličnom volumenu. Na petom katu stanovi su orijentirani dvostrano, njihov dio ide kroz dvije etaže, a volumen je uvučen od ulice. Dvorišni objekt završava velikom zajedničkom terasom.

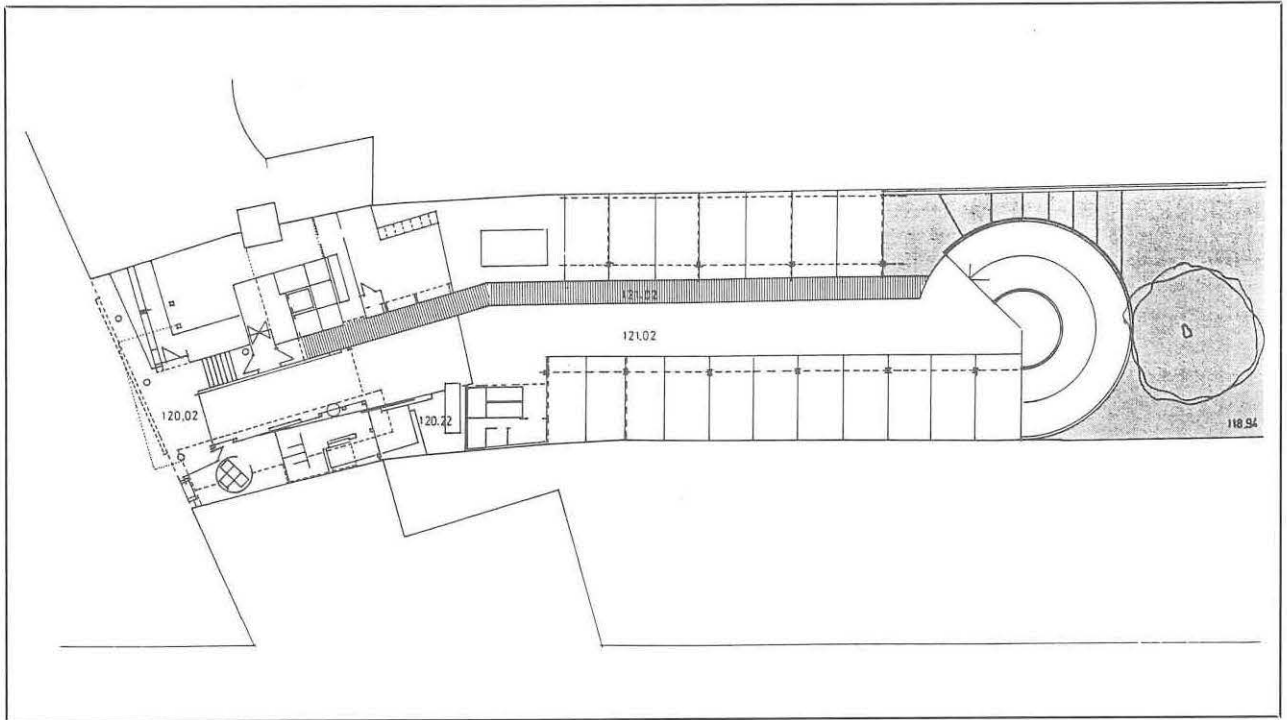
Parkirališta i garaže smješteni su u poluetazama, kako je i bilo traženo u programu, a ulaz je u garažu, putem spiralne rampe, smješten u dnu dvorišta. Pješačka linija je odvojena od kolne, njena je površina likovno obrađena i završava na kraju dvorišta u malom parku.

S. F. & V. M. Projekt naselja uz Savu, Zagreb, EUROPAN 1991.

S. F. & V. M. Projekt stambenog niza na Kajzerici, Zagreb, 1989.

S. F. & V. M.
Projekt interpolacije stambeno-poslovnog objekta, Petrinjska 9, Zagreb, 1992.

Raščlamba pročelja dijelom prenosi elemente susjednih kuća i jasno omogućuje čitanje različitih sadržaja: otvorenog partera javnih sadržaja koji dijelom vertikalno zalazi u prvi kat poslovnog prostora, kao i mirne raščlambe stambenih etaža.

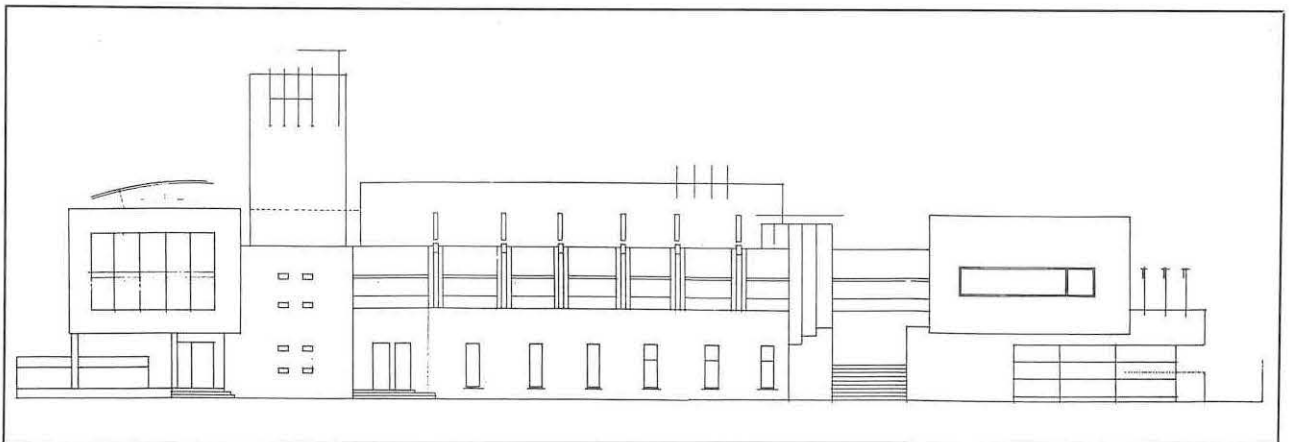
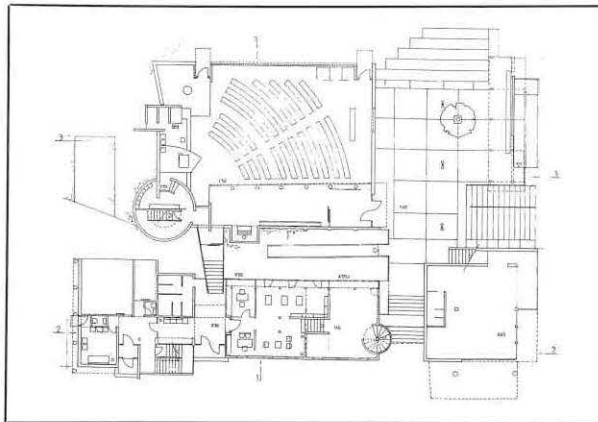
Osim navedenih realizacija i projekata spomenimo i natječajne radove za interpolaciju Petrinjske 31, crkvu sv. Ivana Evanđelista u Utrinama, urbanističko rješenje trga u Krku te idejni projekt dječje klinike u Schwartzwaldu. Svi dosadašnji projekti tandema Filep&Mikić pokazuju da su protiv pomodnosti i šokova u arhitekturi, da ne prihvaćaju gotove postulate i da su svjesno obilježene najboljom tradicijom zagrebačkog arhitektonskog fakulteta. Svaki novi projekt za njih je korak naprijed te svaki novi natječaj gledaju kao dobitak, bez obzira na ishod. Obje arhitektice se uz stručni bave i znanstvenim radom, posebice hrvatskom modernom.

FOTOGRAFIJE: Krešimir Tadić

Summary

Darja Radović: "Architecture as Culture"

Vesna Mikić (1954) and Sanja Filep (1961) work as a team, as many young Croatian architects. From 1987 until today, they participated in over ten public competitions (Zagreb – EURO-PAN...) and twice they won first prize. Once for the urban and architectural design of residential buildings, with a center on the location of Pantovčak-Zelengaj in the very prominent mansion and villa area of Zagreb (1987). The second time it was for the residential buildings on Kajzerica in the new southern parts of Zagreb (1989). The residential building in Zelengaj was built, while the one on Kajzerica is still in the preparation phase. Both architects work at the Institute for architecture of the Zagreb Faculty of Architecture. Along their regular professional work they also do their scientific work. Both are strongly against fashionably approaches and shocks in architecture and in their opinion it is a challenge to design in restricted circumstances. In their own words: "Architecture is an organism that grows in a certain context of time and environment, memory, cultural heritage, social and economical circumstances".

S. F. & V. M.
Projekt crkve Sv. Ivana Evanđelista u Utrinama, Zagreb, 1991.